

Studii în Civilizația Islamică

Contribuția musulmanilor la Renaștere

Ahmad Essa și Othman Ali

Seria IIIIT Cărți-pe-scurt

Editura A.M.R

Institutul Internațional de Gândire Islamică

Studies in Islamic Civilization:
The Muslim Contribution to the Renaissance
Ahmed Essa and Othman Ali

© Institutul Internațional de Gândire Islamică, 2019

IIIT, P.O. BOX 669, HERNDON, VA 20172, USA
www.iiit.org

P.O. BOX 126, RICHMOND, SURREY TW9 2UD, UK
www.iiituk.com

Această carte este protejată prin drepturi de autor. Sub rezerva excepțiilor statutare și a acordurilor colective anterioare de licențiere, reproducerea oricărei părți nu este posibilă decât cu acordul scris al editorilor.

Opiniile și părerile exprimate în această carte sunt cele ale autorului și nu neapărat cele ale editorilor.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ESSA, AHMAD

Studii în civilizația islamică : contribuția musulmanilor la Renaștere /

Ahmad Essa și Othman Ali. - Constanța : Editura A.M.R., 2019

Index

ISBN 978-973-88814-7-1

I. Ali, Othman

008

Seria IIIT Cărți-pe-scurt

Seria IIIT (Institutul Internațional de Gândire Islamică) **Cărți-pe-scurt** este o colecție valoroasă de publicații-cheie a Institutului, scrisă sub formă condensată, concepută pentru a oferi cititorilor o înțelegere de bază a conținutului principal al originalului. Concepută pe scurt, ușor de citit, într-un format merit să economisească timpul de citire, aceste rezumate însoțitoare oferă o imagine de ansamblu scrisă atent și detaliat a celor mai mari publicații și speră să stimuleze cititorii în continuarea explorării originalului.

Cartea **Studii în civilizația islamică** a fost publicată, în forma sa completă, în 2010 și retipărită în 2011. Ea se bazează pe lucrările oamenilor de știință occidentali pentru a face cunoscut faptul că fără contribuția extraordinară a lumii musulmane, nu ar fi existat Renaștere în Europa. Pentru aproape o mie de ani, islamul a fost, fără îndoială, una dintre cele mai importante civilizații ale lumii, care se întindea pe o arie geografică mai întinsă ca oricare alta. A fost cea care a eliminat distincțiile sociale dintre clase și rase, a arătat clar că oamenii ar trebui să se bucure de binecuvântările pământului, în limitele morale și etice, a salvat cunoștințele care ar fi fost pierdute, dacă nu pentru totdeauna, pentru câteva secole, cel puțin. Genialitatea savanților săi a declanșat tradiția intelectuală a Europei și, pentru mai mult de șapte sute de ani, limba ei, araba, a fost limba internațională a științei. Ciudat totuși că moștenirea ei este în mare parte ignorată și îngropată în timp. În cuvintele lui Aldous Huxley „Marele este adevărul, dar mai mare decât atât, dintr-un punct de vedere practic, este tăcerea despre adevăr. Pur și simplu, prin omiterea anumite subiecte ... propagandiștii au influențat opinia mult mai eficient decât ar fi făcut-o prin denunțurile cele mai elocvente.”

Studii în civilizația islamică reprezintă o încercare convingătoare de a remedia această greșeală și să restabilească adevărurile istorice ale unei „epoci de aur” care s-au remarcat în renașterea islamică și ca un produs secundar al Occidentului. Astfel, oferă o vedere lărgită asupra realizărilor unei culturi, care în apogeul ei, a fost considerată modelul progresului și al dezvoltării umane.

INTRODUCERE

Civilizația islamică a determinat realizări mărețe și constituirea patrimoniului intelectual al unei credințe care a transformat lumea. Cuprinzând o arie geografică mai mare decât oricare alta, de-a lungul emisferei estice din Spania și din Africa de Nord până în Orientul Mijlociu și Asia, această civilizație a format o legătură între societatea tradițională (lumea clasică) și Renașterea europeană. Astăzi, musulmanii sunt într-o poziție delicată, aceea de a fi văzuți într-un mod care înfățișează predominant societatea musulmană ca fiind o cultură înapoiată. Aceste considerente istorice populare sunt departe de realitatea documentată care demonstrează că civilizația islamică, în apogeul ei, a fost modelul progresului și al dezvoltării umane.

Numeroase lucrări minimalizează sau ignoră complet prezența și contribuțiile întregii civilizații islamice. Această carte încearcă să remedieze această greșeală și să restabilească adevărurile istorice ale unei „epoci de aur” care a marcat debutul renașterii islamice. Contribuția strălucită a islamului la știință, artă și cultură este sistematic explorată, cu o viziune detaliată a mării panorame a învățării, constituind astfel fundamentul unei viziuni umanistice și religioase, care a dat prioritate dezvoltării intelectuale și efortului scolastic. Această carte vorbește dintr-o perspectivă islamică, bazându-se pe lucrările cercetătorilor occidentali.

Realizările civilizației islamice, contribuțiile pozitive asupra lumii și a Renașterii europene nu au fost recunoscute. Această

omisiune se explică prin lipsa unei cercetări relevante, prin dezinteresul lumii musulmane și prin abordarea egocentrică din discursul academic occidental. Studiile referitoare la civilizația islamică se împart în două categorii principale. Prima orientare în mediul academic modern neagă rolul excepțional și semnificativ al islamului în civilizația medievală și dezvoltarea ulterioară a Occidentului.

A doua orientare academică recunoaște contribuțiile musulmane la dezvoltarea civilizației islamice și a celei occidentale. Acești oameni de știință au efectuat o muncă asiduă și meticuloasă și au descoperit un număr imens de comori ale islamului medieval. Acești oameni de știință au afirmat clar că civilizația Renașterii și a modernității occidentale datorează mult mai mult civilizației islamice decât se recunoaște. Ei au remarcat de asemenea că civilizația islamică nu a fost nici dogmatică și nici exclusivă în relațiile sale cu nemusulmanii.

Cu toate acestea, discursul unor savanți occidentali orientați spre politică accentuează punctele de vedere extremiste prin prisma evenimentelor din 11 septembrie 2001. Această orientare influență subestimează enorm deschiderea și creativitatea civilizației islamice de-a lungul istoriei. Această viziune despre islam și civilizația sa susține că nu există un islam moderat și că istoria și tradițiile islamice oferă doar bigotism, violență și război sfânt. Perspectiva istorică a acestei cărți explică erorile și neajunsurile acestei viziuni despre civilizația islamică și demonstrează că islamul, ca religie și lege a țărilor, a căutat mereu coexistența pașnică cu ceilalți. Societatea islamică din perioada medievală a căutat unitate în diversitate, acceptând contribuțiile nemusulmanilor, împrumutând de bunăvoie de la civilizațiile anterioare și utilizând aceste cunoștințe pentru a construi o societate progresistă.

Capitol 1

Rolul islamului în istorie

Islamul a format o punte unică între civilizațiile din Orient și din Occident. Savanții musulmani au avut grijă de cunoștințele care, de altfel, ar fi fost pierdute de secole și au adus la lumină ceva nou de fiecare dată. În aceste explozii de creativitate, musulmanii au adus lumii propriile contribuții, de-a lungul multor secole. Musulmanii au considerat căutarea cunoștințelor o îndatorire religioasă. Aceste contribuții se datorează caracteristicilor specifice ale unei religii care oferă demnitate ființelor umane.

Islamul a arătat clar că oamenii ar trebui să se bucure de binecuvântările pământului, în limitele morale și etice și, de asemenea, a căutat să elimine diferențele sociale dintre clase și rase. Civilizația islamică a depășit barierele geografice și temporale dintre Asia și Europa stabilind unitatea între popoarele foarte diverse. Statutul femeilor s-a îmbunătățit în cadrul propriilor comunități. Crearea civilizației islamice, cu toate realizările și influențele sale, i se datorează modului de viață islamic.

Islamul a fost una dintre cele mai importante civilizații ale lumii, timp de o mie de ani. Limba acestei civilizații, araba, a fost limba internațională a științei.¹ Cu toate acestea, multe cărți de istorie atribuie realizările civilizației islamice împrumuturilor sale din alte civilizații. Acești istorici preferă să-și concentreze atenția către Occident, ca singura civilizație a Evului Mediu, cu precădere asupra Europei.² Descrierile și raționamentele lor provin din texte care datează începând cu secolul al VII-lea și care atacă Islamul, Coranul și pe Profetul Muhammad (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!). Istoricii se concentra-

¹ J.M. Roberts, *The Penguin History of the World* (Harmondsworth, Middx, UK: Penguin Books, 1980), p.378.

² *Ibid.*, p.62.

ză în detaliu asupra Romei, Greciei și asupra creștinismului timpuriu; rezumă perioada islamică și apoi face un salt enorm până la Renaștere.

Musulmanii au împrumutat din culturile anterioare, la fel ca toate civilizațiile nemusulmane, dar și-au adus propria contribuție creând o civilizație unică. La rândul lor, și alte civilizații, în special civilizația în formare a Europei, au împrumutat idei și materiale din civilizația islamică. Islamul a produs o continuitate istorică prin completarea dezvoltării iudaismului și a creștinismului, bunând bazele următoarei civilizații dominante: Occidentul.

Capitolul 2

Cunoașterea (educația) și civilizația islamică

Punând accentul asupra învățării³, islamul a început să umple prăpastia care se lărgea din ce în ce mai mult, în lumea secolului al VII-lea. Principalele civilizații antice erau în declin, Europa se afla în Evul Mediu, în timp ce expansiunea geografică a islamului era însoțită de o fervoare intelectuală și culturală. Coranul s-a dovedit a fi un stimulent important pentru cunoaștere. Cuvântul *ilm* (cunoaștere, știință) apare în Coran de aproximativ 750 de ori, fiind unul dintre cele mai frecvente cuvinte din text și unul dintre cele mai repetate cuvinte din Tradiția profetului Muhammad (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!). În plus, Coranul deosebește, în mod clar, oamenii de restul creației prin capacitatea lor de rațiune.⁴ Limbajul lui abundă în descrierea conceptelor științifice și a altor domenii

³ Franz Rosenthal, *Triumfătorul cunoașterii* (Leiden, Țările de Jos: E.J. Brill, 1970), p.70.

⁴ Coran 3:13, 2: 118, 2: 269, 31:20.

ale cunoașterii. Limba Coranului a fost, și încă este, prezentă și vie prin intermediul recitării și a ascultării atente de-a lungul vieții musulmanilor. Importanța majoră a limbii arabe clasice, baza lingvistică a islamului și a civilizației sale, merită o atenție mai mare decât cea pe care a primit-o în Occident. În Europa Evului Mediu, limba arabă a dominat lumea musulmană și a fost prezentă în Europa. A fost folosită în unele universități europene până la înlocuirea sa cu limba latină. Vocabularul și bazele gramaticii arabe au servit, de asemenea, ca o resursă pentru filologia ebraică.

Încă de la începuturile sale, comunitatea musulmană a considerat abilitatea de a citi ca fiind una dintre nevoile sale fundamentale și a înființat toate tipurile de școli, în timp ce în Europa, alfabetizarea era un monopol al clerului.⁵ Aceasta era o societate unică bazată pe instruire. În secolele timpurii ale islamului, cercetătorii musulmani credeau cu tărie că sânguința, cunoașterea și evlavia îmbunătățesc viața atât pe pământ cât și în Lumea de Apoi. Învățarea a fost evidențiată în Coran, în învățăturile și practicile profetului Muhammad (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!) și în ale succesorilor săi.

Capitolul 3

Înființarea primei comunități musulmane

Prima comunitate musulmană a fost o societate melioristă, în care musulmanii și-au schimbat modul de viață ca răspuns la revelațiile Coranului și imitând comportamentul profetului Muhammad (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!). Aceste elemente au influențat toate domeniile vieții. De exemplu, Coranul subliniază importanța conviețuirii în armonie cu natura și ne îndrumă să ne bucurăm de frumusețea lumii create

⁵ Roberts, *The Penguin History of the World*, p.394.

de Dumnezeu. De asemenea, islamul le conferă oamenilor un statut mai înalt decât marcarea cu păcatul originar sau reîncarnarea. Coranul descrie corpul uman ca un miracol care poate dobândi calități divine.⁶ Pe scurt, Dumnezeu a onorat omenirea. Coranul afirmă că „**Noi i-am cinstit pe fiii lui Adam.**” (Traducerea Sensurilor Coranului 17:70).

Profetul (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!) a exemplificat rațiunea, creativitatea și celelalte învățături ale Coranului. Muhammad (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!), născut în Makkah în anul 570 e.n., și-a câștigat renumele de om demn de încredere în viața sa personală și profesională. El a primit prima revelație în anul 610 și a predicat-o concetățenilor săi mekkani, care au răspuns persecutându-l până la emigrarea sa în Yathrib, viitorul oraș Madinah. Acest eveniment, *al-Hijrah*, marchează începutul calendarului islamic și înființarea primei comunități musulmane. După o serie de războaie, Profetul (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!) și oamenii săi au cucerit orașul Makkah și l-au stabilit drept centrul islamului. Viziunea Profetului a condus la această nouă civilizație, mijlocul de realizare fiind *jihadul*, adică străduința spre un țel demn. Moscheea a devenit centrul comunității, educației și guvernării și s-a stabilit un sistem de impozitare și caritate islamică în sprijinul celor sărmani.

Profetul Muhammad (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!) a fost un lider smerit și modest care a trăit o viață simplă și a insistat ca oamenii, inclusiv femeile, să fie tratați în mod egal. Această dezvoltare a fost remarcabilă pentru acele timpuri, în care tații considerau adesea nașterea unei fiice ca fiind o rușine, acestea fiind frecvent ucise. Profetul (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!) a declarat că femeile puteau să-și păstreze numele de familie anterior căsătoriei și că nu erau

⁶ Coran 38: 71-72.

sub tutela soților lor. Bărbaților li s-a limitat numărul de soții, iar femeilor li s-a dat dreptul la divorț, pensie alimentară⁷ și de întreținere a copilului.⁸ De asemenea, femeile puteau să dețină și să gestioneze proprietăți și averi.⁹ Aceste progrese au fost făcute cu mult înaintea epocii lor.

O dată cu extinderea islamului în toate direcțiile geografice, a existat necesitatea unei înțelegeri comune sub forma unei legislații. Patru învățați au fost fondatorii legii islamice: Abu Hanifah, Malik ibn Anas, Muhammad ibn Idris al-Shaf'i și Ahmed ibn Hanbal. Primul și cel mai eminent, Abu Hanifah, a luat Coranul ca bază pentru școala sa juridică și s-a străduit să stabilească care dintre tradițiile Profetului (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!) erau autentice. Abordarea sa față de legea islamică a fost umanistă, iar discipolii săi au devenit autorități în domeniul jurisprudenței. Legislația islamică a fost stabilită și a devenit fundamentul civilizației islamice.

Capitolul 4

Ordinea mondială islamică

În decursul unui secol de la apariția islamului, musulmanii au ajuns în Africa de Nord și Spania într-o direcție, și China și Indonezia în cealaltă, câștigând un număr impresionant de adepți. La început, musulmanii au răspuns dușmanilor cu un zel surprinzător, având în vedere că erau adesea depășiți numeric de civilizațiile autohtone. Este semnificativ pentru viitorul lumii islamice modul în care comunitățile pașnice s-au comportat față de musulmani. Evreii și mulți creștini i-au întâmpinat cu

⁷ Coran 2: 241.

⁸ Coran 2:233.

⁹ Marshall G.S. Hodgson, *Aventura*, 3 volume. (Chicago, IL, și Londra, 1974), vol.1, p.182.

bucurie în urma persecuției suferite din cauza bizantinilor¹⁰. În felul lor de a conduce, musulmanii erau drepecți căci Profetul (Pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra sa!) i-a sfătuit să „trateze cu bunătae oamenii” altor țări¹¹.

Musulmanii nu au distrus locurile pe care le-au cucerit, nu au executat bărbații și nici nu au înrobit femeile și copiii. Armatele lor nu au ocupat orașe, ci și-au construit propriile orașe și garnizoane militare în apropiere, unele dintre ele devenind orașe de sine stătătoare, cum ar fi Cairo.¹² Bagdadul¹³ a fost creat pentru extinderea învățării și a devenit principala capitală intelectuală musulmană. Trei dintre cei patru fondatori ai școlilor de drept islamic au trăit și au activat acolo; Bagdadul devenind capitala Abbasizilor, cea mai lungă dinastie dominantă din istoria islamică. Mongolii au distrus orașul și bibliotecile sale în anul 1258 e.n.

În ciuda viziunii conform căreia islamul a fost răspândit prin sabie, musulmanii erau o minoritate în țările supuse regimului musulman, cum ar fi Iranul, Irakul, Egiptul, Tunisia și Spania¹⁴. Musulmanii au rămas o minoritate sub guvernările islamice pe întreaga perioadă de cârmuire în țări precum India și Sicilia.¹⁵ În general, conducătorii musulmani nu i-au deranjat pe evreei și pe creștinii care trăiau pe domeniile lor. Multe convertiri s-au

¹⁰ Paul Johnson, *Civilizațiile din Țara Sfântă* (New York: Atheneum, 1979), pp.169-170.

¹¹ Johnson, *Civilizații*, p.170. De asemenea, Abba Eban, *Moștenirea: Civilizație și Evrei* (New York: Summit Books, 1984), p. 127.

¹² Philip Khuri Hitti, *Istoria arabilor: de la cele mai vechi timpuri până la prezent*, 9 ed. (Londra: Macmillan și New York: Pressul lui St. Martin, 1968), pp.619-620.

¹³ Philip K. Hitti, *Orașele capitale ale islamului* (Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1973), pp.510-512.

¹⁴ Albert Hourani, *O istorie a popoarelor arabe* (Cambridge, MA: Press Belknap de la Universitatea Harvard Press, 1991), pp. 46-47.

¹⁵ Bernard Lewis, *Islamul și Occidentul* (New York și Oxford, UK: Oxford University Press, 1993), p.12.

produs la mai mult de un secol după cuceriri.¹⁶ Islamul s-a răspândit în Indonezia, cea mai mare țară musulmană din lume, fără bătălii sau cuceriri, ci prin comercianți și sufiți.¹⁷

După ce mongolii au invadat și au distrus o parte semnificativă a lumii musulmane, aceiași mongoli s-au convertit la islam în mod voluntar. Descendenții mongolilor au creat civilizații islamice și culturi proprii, cum ar fi Imperiul Mogul. Comportamentul civilizată al musulmanilor este cel mai evident în tratarea evreilor persecutați de creștini în primele decenii de expansiune musulmană. Evreii care fugeau de persecuția creștină au căutat refugiu în țările musulmane. În Spania, în multe cazuri, musulmanii i-au desemnat pe evrei în posturi de conducere în unele regiuni. În alte țări musulmane, evreii și-au menținut propriile comunități și au trăit conform propriilor legi. De asemenea, ei au participat la viața musulmană, la guvernare și în instituțiile academice. Educația evreiască în domeniul religiei și al filosofiei a realizat unele dintre cele mai importante progrese ale sale sub conducerea musulmană, majoritatea învățaților adunându-se în jurul capitalelor. Spania musulmană a fost centrul intelectual al iudaismului.

Capitolul 5

Civilizația islamică în Europa și Asia de Vest

Lumea musulmană s-a extins și mai mult atunci când Imperiul Islamic a câștigat rapid controlul deplin al oceanelor. De secole, arabii au călătorit în bărci și nave și au transportat mărfuri dintr-un port în altul. Musulmanii și-au dezvoltat abilitățile de

¹⁶ Richard Bulliet, *Conversia la islam în perioada medievală* (Cambridge, MA și Londra: Harvard University Press, 1979), pag. 33, 34, 37, 44, 82, 97, 109 și 124.

¹⁷ Philip Curtin, *Comerțul intercultural al istoriei mondiale* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1984), p. 107.

navigație și au adăugat cârma, pe care Occidentul a întâlnit-o în timpul cruciadelor, și apoi au îmbunătățit astrolabul, pe care l-au preluat de la greci. De asemenea, au obținut acul magnetic de la chinezi¹⁸ și au elaborat busola. Navigația musulmană s-a dezvoltat rapid și flota bine echipată încă din timpul lui Uthman, al treilea Calif, a ajuns cu timpul să dețină controlul Mării Mediterane. Vasele musulmane au început apoi comerțul cu India și China și pe toată coasta de est a Africii. Cuvântului englez „amiral” derivă din cuvântul arab *amir* – comandant.

După cucerirea Spaniei și a Siciliei, musulmanii și-au încetat eforturile de cucerire și extindere. Civilizația islamică a avut un impact semnificativ în Sicilia, în domeniul artelor, cunoașterii și a agriculturii. Musulmanii au condus aceste teritorii timp de 200 de ani. Sub domnia regelui Roger I, administrația insulei a rămas în mâinile musulmanilor, împreună cu comerțul și agricultura, o fuziune care a creat o cultură creștino-islamică. Sicilia a continuat să fie o cultură islamică în timpul domniilor lui Roger al II-lea și a lui Frederick al II-lea, iar experiența musulmană în construcția de nave și navigație a ajutat Sicilia să devină o putere maritimă de prim rang în timpul domniei lui Roger al II-lea.¹⁹ Frederick al II-lea a avut o relație extraordinară cu lumea musulmană din Est, conducătorii musulmani fiind prietenii săi apropiați; un entuziasm care i-a adus numeroși dușmani în Europa.²⁰

Comercianții musulmani și marinarii care călătoreau în întreaga lume au adus o contribuție islamică majoră în domeniul geografiei: literatura și jurnalele de călătorie, care au încurajat evreii și creștinii să călătorească în țările musulmane. Între timp, cuceririle musulmane au continuat în Asia: India, sudul Rusiei și sud-

¹⁸ Hitti, *Istoria*, p.299.

¹⁹ Hitti, *Istoria*, p.609.

²⁰ Sayyid Fayyez Mahmud, *O scurtă istorie a islamului* (Karachi, Pakistan: Oxford University Press, 1960), p.209.

vestul Chinei. Musulmanii au creat un sistem poștal pentru a comunica cu acele destinații mai îndepărtate care a fost perfecționat în timpul Abbasizilor, stabilindu-i-se centrul la Bagdad. Asemenea progrese și explorări erau în conformitate cu versetele coranice și hadisurile (relatările) Profetului.

Musulmanii erau receptivi la alte culturi și învățau din ele. Oriunde a ajuns, Islamul a inițiat un mediu de viață civilizată. Influența musulmană poate fi văzută în multe orașe și în întreaga lume. Regiunile cu pășuni din Asia Centrală au devenit musulmane datorită apropierea lor de căile comerciale. Oamenii din Asia Centrală și sufiții au adus Islamul celor care trăiesc departe de aceste căi, până când religia s-a răspândit atât la nord, cât și la est. Satele din lumea musulmană nu erau astfel izolate precum în alte părți ale lumii. Cea mai importantă legătură cu orașele s-a realizat prin intermediul profesorilor de religie. Cuceririle Islamului sunt diferite de ale altor imperii deoarece dominația musulmană era în mare parte indulgentă. Musulmanii au ajutat la îmbunătățirea vieții în țările în care s-au stabilit, dezvoltând comerțul și încurajând învățarea.

Capitolul 6

Comerțul

Arabii au fost comercianți cu secole înainte de venirea islamului, specializați în recoltarea și vânzarea de tămâie de-a lungul Drumului Tămâii, care trecea prin Makkah. Musulmanii au devenit comercianți și negustori prosperi. Cu excepția luptelor timpurii din Egipt și din Marea Mediterană, comerțul și evlavia au dus religia și adepții săi în Africa subsahariană, unde musulmanii s-au ocupat cu comerțul și au extins rutele de caravane. Această concentrare a contribuit la dezvoltarea civilizației islamice la nivel mondial. Combinația dintre priceperea comercială, credință și deschiderea culturală a fost un motor puternic de dezvoltare a lumii musulmane. Comercianții musulmani au

făcut cu succes legătura dintre cele două zone a marilor puteri, Persia și Bizanțul, au îmbunătățit comerțul și au sporit bogăția pe rutele comerciale existente și în zonele cucerite.

Musulmanii care s-au stabilit în diferite părți ale lumii au adus bani și investiții, devenind totodată și consumatori. Trebuie remarcat că nemusulmanii au profitat de pe urma angajamentului enorm al musulmanilor, chiar și în zonele rurale, aceștia din urmă bucurându-se de un nivel de trai mai ridicat decât cel existent sub dominația bizantină și persană. Un alt element care a încurajat consolidarea comerțului a fost statutul social al comercianților din țările musulmane. Comercianții aparțineau clasei intelectuale a societății și își trimiteau copiii la universități, iar meseriașii erau foarte respectați.

O dată cu apariția islamului, Drumul Tămâii a fost protejat prin ordin coranic²¹ și de asemenea a devenit cunoscut sub numele de Drumul Pelerinajului. Comerțul era atât de important pentru musulmani, încât mărfurile puteau fi cumpărate și vândute în timpul pelerinajului la Makkah, astfel că orașul a devenit un centru pașnic al religiei și al comerțului internațional.

Musulmanii au dezvoltat comerțul cu Africa, depășind proporții istorice, traversând în mod regulat Sahara și aducând civilizația islamică în Africa. Traseul extins se întindea de la Sahara de Vest spre Africa de Est, cu excepția interiorului subsaharian. Islamul s-a răspândit prin comerț, până când mai mult de jumătate din Africa devenise musulmană, iar regiunile continentului erau separate numai prin limbă. Aderările la islam din Africa au avut influență enormă asupra comerțului, iar africanii au fost asimilați în scurt timp și au participat activ în calitate de comercianți. Porturile mediteraneene au fost dezvoltate pentru comerțul cu Europa și au fost conectate la diferite rute ale caravanelor.

²¹ Coran 106:2.

Similar întâlnirii inițiale cu Africa a fost contactul musulman cu China. Mulți comercianți s-au stabilit în China creând o comunitate musulmană prosperă, ceea ce a dus la convertiri printre chinezi și, în final, la acceptul conducătorilor mongoli. Musulmanii au folosit și altă cale comercială, Drumul Mătăsii, care în vremurile străvechi, era folosit pentru a transporta mătase din China. Comercianții musulmani au îmbunătățit traseul și l-au făcut mai sigur, profitând în același timp de comerțul maritim dintre Persia și China care a existat din vremurile preislamice. Pe teritoriul chinez, cele mai vechi contacte dintre musulmani și chinezi au avut loc în vestul Chinei. În Canton, populația musulmană a prosperat și a fost autorizată să-și folosească legea islamică și proprii judecători.

Comerțul s-a intensificat între chinezi și musulmani, iar China a beneficiat de progresul musulman din domeniul transportului maritim și al navigației. Și de-a lungul „rutelor musonice” prin India și China au existat numeroase cazuri de relație de prietenie dintre comercianți și comunitățile locale. Musulmanii au facilitat, de asemenea, legătura dintre China și Occident, astfel încât comercianții să poată călători în siguranță și cu ușurință din Orientul Îndepărtat prin Marea Mediterană către Spania musulmană²². Această nouă unitate comercială a persistat de-a lungul secolelor chiar și în perioade de război precum Cruciațele și a inclus europenii. Comerțul musulman a contribuit la progresul continentului european, ajutându-l să se transforme dintr-un conglomerat de grupuri feudale mici într-o zonă vastă de comerț internațional. Acest lucru, împreună cu cunoștințele dobândite din islam, au creat condițiile Renașterii.

²² *The New York Times*, March 16, 1993.

Capitolul 7

Agricultura și tehnologia

Agricultura era un element central al comerțului musulman și un alt factor determinant în expansiunea economică și culturală a lumii musulmane. Puțin din această istorie este cunoscută în Occident din cauza noțiunilor distorsionate și neclare despre lumea islamică. De fapt, musulmanii erau experți în acest domeniu și au ajutat la răspândirea produselor agricole disponibile, precum și la introducerea unor produse noi, cum ar fi lucerna. Ei au implementat modificări utile care au sporit producția și au consolidat economiile. Aceste inovații includ introducerea unor culturi cu randament mai mare, o utilizare mai specializată a terenurilor și sistemele de irigare modernizate. Efectele majore s-au înregistrat în producția de fructe, legume, orez, cereale, trestie de zahăr, palmieri și bumbac.²³

Musulmanii au introdus produse agricole și metode de cultivare în Spania musulmană, ducând la o creștere economică majoră și la exportul către Orientul Mijlociu și Asia. Au adus fructe originare din Asia, cum ar fi citricele, bananele și mango, în alte țări, chiar și la frontiera de vest, în Spania. Ei au cultivat și au răspândit pepenele verde și au introdus trei tipuri de legume departe de locul lor de origine: spanacul, vinetele și anghinarea. Musulmanii au contribuit la cultivarea pe scară largă a unor produse alimentare autohtone, cum ar fi: grâul dur, sorgul și orezul și, în multe cazuri, au dezvoltat soiuri noi și au îmbunătățit cultivarea acestora. Lingvistica arată că există o mare posibilitate ca musulmanii să fi adus paste²⁴ în Italia. De aseme-

²³ Andrew M. Watson, *Inovația agricolă în lumea islamică timpurie* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1983), p.2.

²⁴ Janet L. Abu-Lughod, *Înainte Hegemoniei Europene: Sistemul Mondial AD 1250-1350* (New York, & Oxford, UK: Oxford University Press, 1989), p.43. De

nea, ei au fost responsabili pentru extinderea consumului de orez, ajutându-l să devină un aliment de bază și au adus nuca de cocos și curmalele în Occident. Cea mai puternică dovadă lingvistică a faptului că musulmanii transportau produse agricole spre Occident este cuvântul „zahăr” (eng. „sugar”), care derivă din cuvântul arab *sukkar*.

Industria bumbacului era dezvoltată, de asemenea, și în lumea musulmană. Cuvântul „bumbac” provine din limba arabă, iar bumbacul a devenit un material popular și important sub ocupație musulmană, cu o cultivare largă în majoritatea țărilor musulmane și în Europa. Distribuția sa a devenit un comerț important cu centrul în Bagdad.

Toate produsele agricole existau în Asia și Africa cu secole înaintea islamului, dar această civilizație a contribuit în special la diversificarea soiurilor și la distribuția lor. Civilizația islamică le-a distribuit în multe părți ale lumii. Așa cum s-a demonstrat, islamul a generat dezvoltarea și progresul individual și al comunității, la fel cum civilizațiile anterioare ale Egiptului, Mesopotamiei și Chinei au fost consacrate dezvoltării și nu expansiunii.

Guvernul musulman a facilitat, de asemenea, transportul persoanelor și al produselor prin legile sale, un sistem monetar, de greutate și de măsură comun, precum și o rețea de drumuri și rute de caravane. Inginerii musulmani au facilitat dezvoltarea sistemelor de irigare, precum și a altor tehnologii, cum ar fi dezvoltarea ceasurilor și a morilor de vânt, distilarea, fabricarea sticlei, fabricarea de parfumuri, covoare și multe altele. Imperiul islamic a exercitat o influență masivă asupra vieții comerciale a europenilor, africanilor, arabilor și a asiaticilor timp de

asemenea, Andrew M. Watson, *Inovația agricolă în lumea islamică timpurie* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1983), p.22.

multe secole. Succesul musulmanilor în răspândirea religiei și a culturii a pregătit cadrul pentru expansiunea economică. Amabilitatea în relațiile comerciale a permis tehnicilor, produselor și limbajului musulman să pătrundă în diferite zone ale lumii.

Capitolul 8

Înflorirea învățaturii islamice

Pe măsură ce comunitatea musulmană s-a dezvoltat, la fel s-a întâmplat și cu dobândirea cunoștințelor, iar eforturile sale au atins apogeul în timpul celui mai bun secol, cel al Califatului Abbasid. În acest timp, musulmanii au început să scrie cărți, în special despre Coran și alte subiecte religioase, inclusiv despre biografia Profetului. Aceasta este perioada cu cel mai mare număr de traduceri în arabă a operelor diferitelor națiuni, realizându-se multe traduceri din limbi precum greacă și persană. Araba a devenit mai târziu o limbă de predare în universitățile occidentale, iar persana a adoptat numeroase cuvinte arabe.

Instituțiile de învățământ și bibliotecile, cum ar fi cele de la Jundishapur din Iran, au acordat burse în timpul erei musulmane, încurajând totodată colecții individuale vaste. Califul Al-Hakam al II-lea al Spaniei deținea 400.000 de cărți în biblioteca sa. Instituțiile de învățământ superior, cum ar fi Universitatea Al-Azhar din Cairo, au stabilit tradiții academice care încă se mai practică și azi, mai ales în Occident.

Califul Harun al-Rașid a fost primul calif care a devenit un om de stat recunoscut mondial. În timpul domniei sale, Bagdadul a câștigat distincția de a fi inima Epocii de Aur a islamului. Popularitatea lui Al-Rașid în întreaga lume a dus la includerea sa ca figură legendară în *O mie și una de nopți*. După ce a studiat cu numeroși profesori, al-Ma'mun, fiul și succesorul lui Al-Rașid, a

excelat în drept, literatură, filosofie, retorică și științe. Când al-Ma'mun a devenit Calif, a înființat Casa Înțelepciunii din Bagdad, care a atras cercetători din întreaga lume și a devenit centrul de cercetare, astronomie și de traducere a operelor grecești, siriene, persane și sanscrite. Lucrările grecești în versiunile lor arabizate au ajuns, în cele din urmă, în Europa Latină, trezind interesul pentru Aristotel și textele grecești. La momentul traducerii, nu exista desigur un Occident despre care se putea vorbi, nici măcar ideea „Greciei clasice”.

Femeile au excelat în dobândirea de cunoștințe în studii coranice, drept, teologie, arte și medicină. Moașele erau foarte solicitate, deși femeile studiau alte ramuri ale medicinei, devenind chirurghi și medici. Multe femei au obținut prestigiu pentru erudiția lor și în alte domenii. Profesiile lor includeau 17 conducătoare și administratoare, 9 oratoare, 4 care au construit moschei și alte instituții publice, 42 erau specializate în teologie, 23 în muzică și 76 erau poete. Soțiile califilor concureau între ele în compunerea de poezie.²⁵

Imamul al-Ghazali a fost un exemplu de erudiție și practică în timpul său și cel mai mare învățat al teologiei islamice. Ibn Khaldun, fondatorul sociologiei și un pionier în științele sociale, a fost un alt intelectual important, cu un statut distinct în istorie. Arnold Toynbee descria *Muqaddimah* (Prologul, o lucrare monumentală despre istoria universală) ca fiind o filosofie a istoriei și cea mai importantă lucrare de acest fel.²⁶ Perspectiva lui Ibn Khaldun este vastă, de la creație până la evenimentele din anii precedenți, inclusiv evenimente din epoca biblică, persană, greacă și romană, precum și istoria arabilor.

²⁵ A.M.A. Shustery, *Schițe ale culturii islamice* (Lahore, Pakistan: Sh Muhammad Ashraf, 1976), p.325.

²⁶ A.M.A. Shustery, *Schițe ale culturii islamice* (Lahore, Pakistan: Sh Muhammad Ashraf, 1976), p.325.

Utilizarea limbii arabe în predarea din universitățile occidentale a continuat, ceea ce era deja disponibil pentru cercetătorii din Occident, în special în centrul de învățământ musulman din Cordoba. Cercetătorii occidentali au fost până atunci în curs de dezvoltare pe cont propriu, îndepărtându-se de instituțiile de învățământ controlate de Biserică. Genialitatea civilizației islamice este evidentă în modul în care a folosit cunoștințele dobândite din alte culturi, creându-și propriul mediu intelectual și contribuind la cunoașterea mondială. Activitatea intelectuală a fost o constantă pe tot parcursul civilizației islamice.

Capitolul 9

Științele

În Coran se accentuează frumusețea naturii și prezența miracolelor lui Dumnezeu în lumea încojurătoare. În multe versete din Coran se face referire la natură și la elementele științei pe care le conectează cu creația lui Dumnezeu, încurajând totodată cercetarea științifică.²⁷ Coranul atrage atenția asupra dovezilor din natură și subliniază *taqdir*, adică „măsura”: echilibrarea extremelor referitoare la cantitate și calitate, fără a o neglija pe niciuna.²⁸

Primii savanți musulmani ajunseseră deja la concluzia că pământul este rotund, pe baza interpretării unei descrieri din Coran. Europeanii au refuzat să accepte acest fapt, până în perioada Renașterii, insistând că pământul era plat.²⁹ În Spania musulmană, astronomii musulmani și evrei au respins cu desăvârșire teoriile lui Ptolemeu în favoarea operei lui Aristotel. Astronomii

²⁷ Arnold Toynbee, *Un studiu al istoriei* (Londra: Oxford University Press, 1961), vol.10, pp.64-86, vol.9, pp.175-182.

²⁸ Coran 21:30, 24:45, 25: 53-54, 34: 9, 41:11.

²⁹ Colin A. Ronan, *Știința: Istoria și Dezvoltarea sa în rândul Culturilor Lumii* (New York: Fapte și publicații, 1982), p. 203

musulmani au corectat modelul planetar al lui Ptolemeu pentru a se conforma tabelelor calendarelor musulmane și au recunoscut existența altor sisteme planetare.³⁰ De asemenea, musulmanii au calculat circumferințele, utilizând termenul de *pi* cu mult înainte de a se cunoaște geometria greacă.

În timpul cuceririlor, musulmanii au păstrat instituțiile științifice bizantine și persane. Jundishapur a devenit un centru științific pentru lumea musulmană, iar savanții săi au venit la Damasc, capitala omeyyadă. Știința islamică a dominat lumea timp de secole și a înflorit în perioada de guvernare Abbasidă. Cercetătorii din India, Imperiul Bizantin și Persia s-au reunit la Bagdad pentru a învăța de la învățații musulmani. Toate materialele științifice au fost scrise într-o limbă nouă a științelor. Totul a fost tradus în arabă înainte de a fi interpretat, ceea ce a condus la terminologii noi și la o mai mare creativitate.

Progresele în astronomie i-au ajutat foarte mult pe călătorii care aveau nevoie să cunoască pozițiile constelațiilor și mișcările stelelor pentru a stabili o cale de urmat și pentru a calcula timpul. Luna a fost, de asemenea, semnificativă în viața arabilor, care au delimitat 28 de grupuri succesive de stele numite „etape lunare”. În contrast cu aceste etape, poziția lunii a dezvăluit anotimpurile anului.³¹ Spania musulmană a învățat Occidentul că pământul este o sferă și i-a transmis alte lucrări valoroase, cum ar fi tabelele astronomice.

În ceea ce privește chimia, știința islamică a evoluat un secol și jumătate după apariția islamului. Musulmanii au făcut progrese

³⁰ J. Casulleras și J. Samsó (eds.), *De la Bagdad la Barcelona: Studii în Științele islamice exacte în onoarea profesorului Juan Vernet*, 2 vol. (Barcelona: Universitatea din Barcelona, 1996), voi. 1, p.479.

³¹ Akbar S. Ahmed, *Descoperirea islamului: Sensul istoriei musulmane și al societății* (Londra & New York: Routledge, 1988), pp. 238-346.

semnificative și în matematică, cu algoritmul lui Muhammad ibn Musa și au consolidat algebra, soluțiile geometrice, măsurătorile de grad și tabelele trigonometrice.³² Științele islamice s-au dezvoltat datorită deschiderii civilizației față de realizările altor civilizații, în special științele din Persia, India și Grecia Antică. Traducerile erau încurajate de conducătorii musulmani și au jucat un rol semnificativ, iar științele islamice au ajuns să influențeze Renașterea.

Capitolul 10

Medicina

În primii ani ai islamului, China, India, Grecia și Persia au excelat în medicină. Cercetătorii greci s-au stabilit la Jundishapur, cel mai avansat centru de învățământ al Persiei, de unde vor ieși cadrele medicale ale lumii arabe și persane. Unii dintre acești medici au fost contemporani cu Profetul Muhammad, care a oferit de asemenea, sfaturi de bun simț referitoare la boli, obiceiuri alimentare sănătoase și igienă. Pe măsură ce studiul medicinei s-a dezvoltat în lumea musulmană, califatele ulterioare s-au bazat pe medicii din Jundishapur pentru sfaturi medicale, printre care doctorul de curte Hunain ibn Ishaq, în secolul al IX-lea. Hunain a tradus lucrările grecești în limba arabă, a scris aproximativ o sută de lucrări medicale care au influențat lumea musulmană și i-a instruit pe viitorii medici eminenți.

În epoca Abbasidă, toți oamenii de știință au dobândit cunoștințe medicale și mulți au devenit experți în mai multe domenii ale cunoașterii. Mediul a stimulat achiziționarea cunoștințelor, iar oamenii de știință erau foarte apreciați. La începutul secolului al IX-lea, Bagdadul avea 860 de medici autorizați și multe spita-

³² Geroge Sarton, *Introducere în Istoria Științei*, 3 volume, Volumul 1, Din Homer pentru Omar Khayyam (Baltimore, MD: Williams & Wilkins pentru Institutul Carnegie din Washinton, 1927; rept. 1962), p.666.

le și școli³³. O perioadă importantă din istoria medicinei islamice a fost influențată de trei mari medici, scriitori de texte de mare importanță și filosofi: al-Razi, al-Majusi și Ibn Sina. Activitatea lui Al-Razi indică maturitatea medicinei arabe, iar cea mai importanta contribuție a fost aceea de a diferenția varicela de rujeolă. A scris peste 200 de cărți, jumătate dintre ele despre medicină, inclusiv un tratat de 10 volume privind medicina greacă.

Abu Ali al-Husain ibn Sina (Avicenna) a fost cel mai renumit învățat musulman și un filosof medieval remarcabil. Prin lucrările și talentele sale medicale, medicina musulmană și-a atins apogeul. Eminența lui Ibn Sina în istoria medicală s-a evidențiat prin capodopera sa, cunoscută în Occident cu numele de *al-Qanun fi al-Tibb* – Canonul Medicinii, și cuprinde cinci volume.³⁴

În primele secole ale Spaniei musulmane, cercetătorii care aspirau să devină medici au călătorit în Bagdad, Cairo, Damasc și Iran pentru a dobândi cunoștințe și experiență în universitățile și spitalele lor. Mai târziu, Spania musulmană și-a înființat propriile universități cu centre de medicină și filosofie, care au facilitat fluxul cunoașterii musulmane către restul Europei în secolul al XII-lea. Cel mai faimos cărturar musulman andaluz a fost Ibn Rușd sau Averroes. El a influențat Occidentul în filosofie, dar a excelat și ca judecător, medic și autor al unei enciclopedii medicale cuprinzătoare. Edward Browne scrie că atât musulmanii arabi cât și cei nearabi au avut cea mai mare contribuție la esența doctrinei științifice pe care au moștenit-o de la greci în ceea ce privește chimia și medicina. Urmare acestui rezultat, musulmanii au considerat chimia și botanica mai utile în prepararea medicamentelor decât ca discipline separate. Cunoștințe

³³ Edward G. Browne, *Medicina arabă* (Lahore, Pakistan: Publicațiile internaționale Hijra, 1990), p.48.

³⁴ Ahmed, *Descoperind islamul*, p.221.

medicale și farmaceutice au fost răspândite în întreaga lume musulmană datorită cărturarilor care călătoreau spre școlile medicale excepționale pentru a învăța de la specialiști.

Musulmanii au fost recunoscuți pentru spitalele lor, aceștia fiind primii care au inventat modelul spitalicesc eficient pe care lumea îl cunoaște astăzi. Pe lângă inventarea farmaciei, civilizația islamică a produs terminologia și practicile farmaceutice care au fost preluate de medicina europeană, cum ar fi metodele de preparare a medicamentelor. Medicina musulmană a avut o influență marcantă și vastă, iar exemplul islamic al cunoașterii în perioada medievală a fost minuțios și universal.

Capitolul 11

Literatura arabă

Literatura și arta au fost două constante semnificative în întreaga civilizație islamică. Creativitatea musulmană le-a considerat realizări umane și a inclus creațiile musulmanilor în țările nemusulmane. Baza literaturii musulmane a constituit-o limba sa și modul în care era folosită. Fiecare cultură are forme distincte: metafore, simboluri, motive și acest lucru este valabil mai ales pentru cultura islamică. Literatura musulmană reflectă un etos musulman și are ca trăsături distincte: cunoașterea Coranului, a islamului și a tradițiilor literare preislamice, cum ar fi poezia, oratoria, poveștile și teme tribale care adesea combină faptele istorice cu legendele și viețile figurilor istorice proeminente. Marele istoric Ibn Khaldun remarca faptul că în Cartea Cântecului a lui Abu Al-Faraj sunt cuprinse toate realizările excepționale arabilor din trecut, în domeniul poeziei, istoriei, muzicii etc.³⁵

³⁵ Reynold A. Nicholson, *Istoria literară a arabilor* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1966), p.323.

Protagoniștii din povestirile și legendele preislamice erau regii, precum și eroii tribali. Povestirile beduine erau spuse în versuri, astfel încât poezia cântată, care îi lauda pe eroii deșertului, a devenit o tradiție. Arabii au pus la loc de cinste poezia, iar cea mai faimoasă dintre ele este poezia *Mua'allaqat* (Cele Șapte Ode).³⁶ Mulți arabi încă memorează și recită întregul volum chiar și în prezent. Mai târziu, pe măsură ce islamul a influențat literatura, Coranul nu a împiedicat poezii să-și urmărească aptitudinile, chiar și în timpul vieții Profetului. Cu toate acestea, primii patru califi au arătat un interes mai mare decât Profetul pentru poezie, preferând lucrări care elogiau „valorile nobile” și moralitate islamică.³⁷ Epoca omeyyadă a stimulat creativitatea poeților și a limbajului poetic, inclusiv *gazelul*, o nouă formă de poezie de dragoste. Sub dominația omeyyadă din Makkah și Madinah, poezia de dragoste tipică perioadei preislamice a fost compusă din nou după venirea islamului și a devenit parte a muzicii și cântecului. Poezia de dragoste tindea să fie mai degrabă ambiguă decât directă, în subiectele sale.

Chiar dacă se vedea o evoluție în scrierea în proză, oratoria era încă principalul mijloc de exprimare în regiunile în care alfabetizarea începuse să se răspândească. Legendele vechi au fost scrise, deși cele mai vechi lucrări înregistrate au fost cele istorice. Cele mai populare narațiuni erau povestiri ale războaielor timpurii ale islamului ce erau adesea exagerate. O lucrare remarcabilă a prozei este biografia-istorică a Profetului Muhammad scrisă de Ibn Ishaq și bazată pe interviuri cu cei care îl cunoșteau pe Profet, din informațiile transmise de apropiați sau companioni. Metoda sa de a accepta relatările ce aveau un lanț de naratori autentici până la Profet a fost folosită și pentru compilarea acestor narațiuni, cunoscută și sub numele de

³⁶ Bernard Lewis, *Islamul și Occidentul* (New York și Oxford, UK: Oxford University Press, 1993), pp. 120-121.

³⁷ Salma Khadra Jayyusi (ed.), *Moștenirea spaniolului musulman* (Leiden, Olanda, New York, Köln: E.J. Brill, 1992), pag. 387-396.

Sunnah, sau „Calea profetului” și care este, după Coran, cea mai importantă resursă religioasă pentru musulmani.

Majoritatea prozelor, cum ar fi eroii epocii, au fost scrise în epoca Abbasidă, timp de 500 de ani și s-au dezvoltat sub o cultură mai sofisticată și cosmopolită, generată de califat. Această proză a contestat statutul dominant al poeziei. Ar trebui făcută o distincție între literatura arabo-islamică a erei omeyyade și cea a epocii Abbaside. Dominația Abbasidă, în special în prima sa parte, a avut influențe majore în literatură, filosofie, științe și arte. Proza literară a dominat, deși poezia era încă la loc de cinste, fiind îmbogățită de contribuțiile cunoașterii de la alte culturi, în special cea persană.

Dintre toate lucrările din această perioadă literară timpurie, colecția de povestiri *O mie și una de nopți* a fost cea mai populară și cea mai celebră. Multe dintre povestiri au fost traduse din persană și combinate cu povești beduine și cântece folclorice arabe, adesea pentru a deveni povești didactice pentru musulmani. Acest proces a influențat organizarea poveștilor și semnificațiile lor profunde.³⁸

Creșterea interesului pentru proză a condus la o nouă formă de compoziție numită *maqamat*, un gen dramatic cu insinuări și înțeles dublu. *Maqamat*-ul lui Ahmad al-Hamadani a fost considerat, încă de la început, alături de Coran ca fiind o comoara a limbii arabe.³⁹ În epoca Abbasidă, poezia a fost abundentă, cu un conținut mai larg, tehnici și stiluri mai ample decât înainte.

³⁸ H.T. Norris „Fables and Legends”, în Julia Ashtiany, T. Johnstone, J. Latham, R. Serjeant și G. Rex Smith (eds.), *Istoria Cambridge a literaturii arabe: „Abbasid Belles-Lettres”* (Cambridge, UK: Tipografia Universitatea Cambridge”, 1990), pag. 137-138.

³⁹ Reynold A. Nicholson, *Istoria literară a arabilor* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1966), pp.429-430.

Capitolul 12

Literatura persană

Din exteriorul lumii arabe, Iranul a contribuit cel mai mult la civilizație și cultură. Numeroși savanți de origine persană sunt incluși în istoria civilizației arabe, deoarece și-au scris lucrările în arabă. După renașterea limbii persane, literatura persană a reapărut și, în curând, și-a atins demnitatea și eminența. Epoca de aur a literaturii persane este una dintre cele mai remarcabile perioade din istoria culturii persane și islamice. Lucrările poezilor iluștrați, precum Rumi, Sa'di și Hafiz au fost traduse în numeroase limbi și au fost apreciate de autori occidentali importanți.

Deși limba arabă și limba persană sunt limbi bogate, limba arabă a fost în mare parte răspândită pe cale orală, la începutul islamului, în timp ce persana avea deja o vastă literatură, inclusiv epică, gen care a devenit parte din literatura islamică. Sosirea islamului a modificat limba persană, înlocuind alfabetul Pahlavi cu scrierea arabă și introducând sunetele suplimentare de consonanță. Limba arabă și Coranul au îmbogățit vocabularul persan existent.⁴⁰ Musulmanii, în special Abbasizii, au împrumutat elemente ale culturii iraniene și au contribuit la cultura Iranului.

În timp ce persanii au tradus în arabă opere din alte limbi, arabii au dat persanilor o parte din vocabularul lor, religia islamului și formele lor de poezie. *Qasidah* arabă a fost o formă poetică dominantă timpurie în rândul persanilor, folosită ca apologie, iar persanii au dezvoltat o formă particulară de *gazel*. Cea de-a treia formă poetică creată de persani a fost *ruba'iyah* sau „ca-

⁴⁰ Manoochehr Aryanpur, *Istoria literaturii persane* (Teheran: Kayhan Press, 1973), pag. 70, 72, 73.

trenul”, devenit faimos în traduceri în limba engleză ale operei lui Umar al-Khayyam. În ciuda limitării la patru versuri, au reprezentat mult pentru poezia persană. *Mathnavi*-ul persan era o serie de două versuri legate printr-o rimă, iar unele lucrări de această formă se extind în mii de versuri, cum ar fi *Mathnavi*-ul lui Rumi.

Stilul prozei persane s-a dezvoltat timpuriu, încă din perioada în care se făceau traduceri din limba arabă. Limba persană s-a dovedit a fi de o valoare mai mare ca limbaj al poeziei și, prin urmare, a dominat epoca de aur a literaturii persane, cu mari poeți care s-au succedat timp de 500 de ani. Înalta lor stimă continuă și astăzi în Iran. Printre cei mai cunoscuți poeți persani se numără Firdausi, a cărui *Shahnama* cuprinde în jur de 60.000 de cuplete și este considerat cea mai remarcabilă dintre epopeele persane. Din moment ce el a evitat cuvintele arabe, opera sa se numără printre primele scrieri persane compuse aproape în întregime din vocabularul persan.

Poezia sufită a excelat, de asemenea, atingând punctul culminant în acea perioadă. Rumi a fost considerat cel mai mare scriitor al islamului. El este, de asemenea, cunoscut ca „Supremul Mystic” și un mare model de misticism persan. El a fost Sufitul Celebriilor, cel care a celebrat dragostea și minunile vieții. El era cunoscut cel mai mult ca *Moulana* sau Maestrul nostru. Deși a trăit într-o perioadă de invazie și distrugere mongolă, Rumi a păstrat o mare parte din esența civilizației sale, studiind Coranul, islamul, pe profesorii săi și călătorind. Sa’di, care este de asemenea foarte apreciat, este considerat cel mai bun poet persan. Narațiunile lui au avut implicații morale și etice și au fost prezentate în proză, precum și în versuri. Hafiz, alt mare maestru, scria în secolul al XIV-lea și era cunoscut ca fiind cel mai mare scriitor de *gazeluri* al tuturor timpurilor. Dintre toți poeții

din Iran, poezia sa a folosit cele mai ingenioase și mai variate tehnici poetice.

Până la sfârșitul secolului al XV-lea, limba și literatura persană s-au răspândit în India și a influențat limba și literatura musulmanilor care locuiau acolo. Acest lucru a dus la crearea unei noi limbi indiene numite *Urdu*, care se trage din limba indo-ariană (sanskrită). Cu aceste două limbi, mogulii și-au creat propria civilizație și o cultură bogată, care la rândul ei va influența ulterior literatura persană. Limba persană și literatura sa au contribuit cu comori fără precedent la tradiția islamică a artelor literare.

Capitolul 13

Artele

Două dintre cele mai frumoase monumente din Spania ilustrează artele islamului: Marea Moschee din Cordoba și Alhambra din Granada. Aceste clădiri sunt deschise, luminoase, pline de culoare și magnifice, cu decorațiuni bogate în arabescuri, caligrafie și desene geometrice arabești. Coranul îi accentuează frumusețea prin multe versete.⁴¹ Musulmanii au luat frumusețea pe care Dumnezeu le-a oferit-o și au înfrumusețat cărțile lor despre Coran și moscheile lor, creând un design islamic vizual unic. În lumea musulmană de astăzi se văd amenajări bogate și decorațiuni, caligrafie frumoasă, ilustrații de carte, pictură în miniatură și manuscrise inspirate. Stilul arăbesc cu forme geometrice este cel mai specific gen de estetică islamică.

Musulmanii au continuat munca artizanală practică cu secole înaintea islamului, în special fabricarea de covoare, care erau disponibile tuturor, cu o diversificare a materialelor și a pro-

⁴¹ Coran 7: 31-32, 16: 8, 16:13, 50: 7.

ducției. Interiorul moscheilor a fost curând acoperit cu covoare, iar nomazii le-au folosit în călătoriile lor ca bunuri portabile de uz casnic. Covorașul de rugăciune a avut una dintre cele mai răspândite utilizări ale covorului, în toată lumea musulmană. La începutul Renașterii Europene, covoarele erau printre cele mai dorite produse din lumea musulmană. Ele au fost apreciate pentru desenele lor bogate și au fost incluse în picturile artiștilor europeni de renume.

În domeniul ceramicii și al sticlei, musulmanii au reinventat practica de glazurare din tablă care, atunci când a fost introdusă în Europa, a devenit o tehnică dominantă a ceramicii occidentale. Musulmanii au adăugat, de asemenea, utilizarea glazurii metalice pentru a adăuga strălucire și ceramica multicoloră. Tehnicile musulmane de lustruire au intrat în Europa prin Spania și Italia. Italia, pentru a-și decora bisericile, a cumpărat ceramică glazurată și plăci ceramice din lumea musulmană timp de trei secole. Lumea musulmană era probabil singura civilizație din Evul Mediu care producea lucrări de sticlă și cristale de sticlă de înaltă calitate artistică. Sticla a fost folosită în aplicații practice și în decorare. O altă tehnică, smălțuirea, a fost utilizată cu sau fără aur.

Expertul, când face referire la arta musulmană, se bucură cu cea mai mare încântare de finețea picturii miniaturale islamice, reflectate îndeosebi în miniaturile persane, mogule și turcești. Detaliile lor sunt redată meticolos și rafinat. Picturile miniaturale sunt incluse, de asemenea, și în celelalte arte islamice, cum ar fi construcțiile, caligrafia, grădinile, covoarele și hainele. Crearea lor a fost scumpă din cauza utilizării de culori strălucitoare, aur și pietre prețioase.

Muzica a supraviețuit încă de la începutul timpurilor islamice și predomină în fiecare regiune musulmană, inclusiv în Hijaz,

unde a apărut islamul. Musulmanii au acceptat și continuă să accepte „arta sunetului”⁴², iar Profetul a acordat o atenție specială recitării Coranului. Cea mai veche muzică islamică, întorcându-ne în perioada primilor califi, a fost cea vocală. Recitalurile, în cea mai mare parte improvizații, au scos în evidență vocea, fără instrumente. Muzica aparținea culturilor locale și, din moment ce musulmanii nu au interferat cu obiceiurile oamenilor pe care i-au întâlnit în expansiunea lor, muzica a supraviețuit. Sunetul muzicii locale este evident în cântecele, melodiile și instrumentele tradiționale autohtone.

Caligrafia arabă, ca și arhitectura, este o formă de artă importantă în lumea musulmană. Copiile timpurii ale Coranului au fost scrise cu o caligrafie înclinată, iar textul coranic s-a dezvoltat în Makkah și Madinah în primul secol islamic, dând naștere caligrafiei ca formă de artă.⁴³ Diferitele stiluri de scris au fost folosite în diverse medii, precum decorarea clădirilor. Cuvântul Allah a fost, de asemenea, în centrul celor mai diverse stiluri și caractere. Genialitatea artiștilor musulmani, în special a acelor din primii ani ai istoriei islamice, care erau inițiatorii, se reflectă puternic și în dezvoltarea modelului geometric văzut în stilul arăbesc. Moscheea cuprinde toate celelalte arte ale islamului, în special caligrafia și designul arăbesc.⁴⁴ Arhitectura este arta islamului și merită recunoașterea corespunzătoare. Moscheea Profetului din Madinah a fost prototipul tuturor clădirilor islamice de cult, modelate cu o cupolă și un minaret.

⁴² *Handasah al-Sawt* 'sau „arta sunetului”.

⁴³ Giovanni Curatola, *Cartea Simon și Schuster a covoarelor orientale*, trans. Simon Pleasance (New York: Simon și Schuster, 1981), pp. 28-30.

⁴⁴ *Ibid.*, p.28.

Capitolul 14

Contribuția otomană la civilizația islamică

Poporul turc, în special otomanii, și-a lăsat amprenta asupra formării și maturizării civilizației islamice în perioada ulterioară, în special în artă și arhitectură, unde stilurile otomane au interacționat cu Renașterea bizantină și europeană. Emiratele musulmane turcești au adus multe caracteristici și inovații arhitecturii islamice, creând un nou tip de minaret specific lumii musulmane turcice și diferit de minaretele rectangulare ale perioadei islamice timpurii. Această combinație de cupolă cu un spațiu cubic monumental a fost o inovație. În patria lor natală, în Asia Centrală, turcii locuiau în corturi ca niște cupole, care au influențat mai târziu arhitectura turcă și artele ornamentale. În timpul epocii Selgiucide, accentul consistent pe cupolă, ca principală caracteristică arhitecturală, a creat unitatea vizuală necesară pentru a integra o clădire în mediul său. Amestecul artistic a generat vitalitate și creativitate, în stilul otoman unic. Limba lor era limba turcă, ce fusese îmbogățită cu tradiția poetică narativă persană și arabă și vocabularul lor.

Imperiul Otoman a acordat o atenție specială edificării moscheilor, deoarece moscheea a continuat să joace un rol important în statul otoman și în societate. Căderea orașului Constantinopol în 1453 e.n. a marcat începutul unei influențe profunde bizantine asupra artei și arhitecturii otomane. Influența se datorează sultanului Mehmet al II-lea și a lui Suleyman Magnificul, precum și preexistenței numeroaselor clădiri religioase și laice, inclusiv Biserica Hagia Sophia, pe care otomanii au moștenit-o de la Imperiul Bizantin. După cucerire, biserica a fost transformată într-o moschee imperială și a devenit o sursă de inspirație pentru arhitecții otomani. Centrele cu sanctuare boltite au apă-

rut în Italia și în Imperiul Otoman, atribuite parțial revigorării simultane a unui patrimoniu arhitectural romano-bizantin.

Puterea mondială otomană s-a extins pe trei continente până în secolul al XIX-lea. Ei au fost pionieri în insistența lor asupra comerțului mondial liber și au contribuit substanțial la dezvoltarea capitalismului european. Cartografiile și scriitorii otomani au folosit aceleași surse ca și cartografiile Renașterii Europene, cum ar fi operele antichității clasice, în special *Geografia* lui Ptolemeu.⁴⁵

În multe privințe, Imperiul Otoman era un succesori musulman al vechilor imperii mediteraneene din Bizanț și Roma, prin urmare otomanii s-au considerat moștenitori ai tradițiilor romane și musulmane. Similar cu califatul Abbasid, statul civil otoman era cosmopolit și avea un amestec de multe culturi. Sistemul *millet* (minorități naționale) a împărțit imperiul în comunități semi-autonome bazate pe afilierea religioasă. Toleranța religioasă otomană⁴⁶ și sensibilitatea s-au reflectat în arhitectură, în construcția de moschei și în instituțiile lor de învățământ. Legăturile lor unice cu islamul au fost mereu prezente, iar preferințele și patronajul artelor au fost foarte influente.

Otomanii au moștenit, de asemenea, un bogat amestec de tradiții politice de la diferite grupuri, precum și din islam. Sultanul, modelat după conceptul de conducător drept, asemenea celui din istoria turco-persană și islamică, a avut misiunea principală de a-și proteja poporul de excesele guvernului, cum ar fi impozitarea și corupția. Drept urmare, toleranța arătată de otomani a fost binevenită pentru imigranți, cum ar fi populația evreiască

⁴⁵ Halil Inalcik și Cemal Kafadar, ed., *Suleyman al II-lea și timpul său* (Istanbul: Isis Press, 1993), p.348.

⁴⁶ Avigdor Levy, *Evreii, turcii, otomanii: o istorie partajată, al cincisprezecelea prin secolul al XX-lea* (Syracuse University Press, 2003).

din Spania, care se stabilise în Istanbul.⁴⁷ Această fuziune culturală i-a determinat, de asemenea, pe otomani să influențeze și să fie influențați de Renaștere în Europa, printr-un schimb intelectual și artistic.

Capitolul 15

Impactul islamic asupra Renașterii

Europenii, cei mai hotărâți să distrugă islamul și lumea musulmană, au beneficiat cel mai mult de realizările civilizației islamice, în special în domeniile științei și al medicinei. Mai mult, mongolii, care au devastat lumea musulmană și i-au ajutat pe cruciații care au încercat să distrugă islamul, au continuat să se convertească la islam și să extindă civilizația islamică timp de mai multe secole. De asemenea, ei au fost responsabili pentru crearea Indiei mongule, un alt stat musulman, care împreună cu Iranul safavid și Turcia otomană au ținut civilizația islamică în viață până la venirea unor colonizatori europeni.

Societatea islamică a influențat puternic știința, medicina, filosofia și literatura în Europa. Practica medicală din Europa s-a bazat în mare măsură pe medicina islamică și pe înțelepciunea medicilor evrei și musulmani. Medicina occidentală a reprezentat, de-a lungul mai multor secole, o continuare a medicinei islamice. În Occident, a existat o continuare a cunoașterii derivate de la musulmani, în ciuda negării verbale a dobândirii cunoștințelor despre medicină din lumea musulmană. Contribuția medicinei islamice a primit recunoaștere în literatură în lumea vorbitoare de limbă engleză, prin Chaucer și Shakespeare.

Cunoștințele islamice au intrat în Occident prin centrele academice din Spania și Italia, a ideilor pătrunse în timpul crucia-

⁴⁷ Ibid.

delor și prin documente traduse. O serie de autorități susțin că Europa a primit filosofia greacă din civilizația islamică. Comentariile cărturarilor musulmani au fost esențiale și musulmanii au continuat să-și întemeieze gândirea pe o legătură foarte strânsă între filosofie și medicină. Până la renaștere și reformă, araba a fost probabil limba cea mai răspândită în lume.

O mare parte a cunoașterii islamice a intrat în Europa prin Spania musulmană, care de secole părea mai mult ca o țară din Orientul Mijlociu musulman. Mulți nemusulmani au adoptat numele, hainele și obiceiuri musulmane și au folosit araba în viața publică și privată. Musulmanii, evreii și creștinii, inclusiv Carol cel Mare, au călătorit să studieze la universitățile islamice din Spania.

În secolul al XII-lea, la 500 de ani după apariția islamului, a început acolo traducerea operelor arabe în latină, inclusiv literatura populară, dar mai ales tratate de știință, medicină și filosofie. Până la sfârșitul secolului al XIII-lea, știința și filosofia arabă au fost transmise Europei. Cu toate acestea, Europa creștină a fost reticentă în recunoașterea acestei cunoașteri ca fiind islamică și a avut tendința de a atribui grecilor originea ei.

Filosoful Al-Farabi a ajutat Occidentul în căutarea cunoașterii, iar musulmanii, evreii și creștinii i-au studiat lucrările pentru a înțelege complexitatea filosofiei.⁴⁸ Influența lui Al-Farabi asupra gândirii occidentale a fost considerabilă, așa cum a fost și contribuția sa islamică la creștinism. Opera sa bazată pe Coran i-a influențat atât pe Albertus, cât și pe Thomas Aquinas, iar lucră-

⁴⁸ Muhsin Mahdi, „Filosofia islamică”, în *The New Encyclopaedia Britannica, Macropedia* (Chicago, IL: Encyclopaedia Britannica Inc., 1987), vol.22, pp.24-25.

rile sale au fost folosite pentru a-l reconcilia pe Aristotel și filosofia islamică cu creștinismul.⁴⁹

Literatura constituia o latură importantă de influență a civilizației islamice în Occident. În Evul Mediu și perioada Renașterii, literatura arabă a fost principala sursă de influență exterioară asupra lumii creștine. De asemenea, în timpul primilor o mie de ani, islamul a fost dezvăluit Europei aproape exclusiv prin literatura arabă. Cu toate acestea, distorsiunea învățaturii islamice a început în timpul cruciadelor și a continuat după aceea. După ce au eșuat în timpul cruciadelor, creștinii au încercat să-i câștige pe mongoli ca aliați pentru a distruge lumea musulmană și a elimina islamul. Totuși, toate civilizațiile, inclusiv Occidentul, au beneficiat de realizările civilizației islamice, iar islamul a avut un mare impact cultural asupra creștinătății.

Din aceste motive, traduceri din limba arabă în limbile europene, precum și cunoștințele vaste pe care Occidentul le-a dobândit de la musulmani, fie ca o completare sau ca o transmitere a științelor grecești și orientale antice, au constituit contribuții importante la Renașterea și dezvoltarea civilizației occidentale moderne.

⁴⁹ Eugene A. Myers, *Gândirea arabă și lumea occidentală* (New York: Editura Frederick Ungar, 1964), p.30.

AUTORII

AHMED ESSA a murit pe 15 iunie 2008, iar Dr. Othman Ali a contribuit la scrierea finalului lucrării sale „Studii în civilizația islamică.” Dr. Essa a fost profesor la Universitatea din Nevada, Reno, din 1967 până în 1991, a predat literatura multiculturală și scrierea creativă. El a fost cunoscut pentru expertiza sa în literatura africană și cea din Orientul Mijlociu. Născut în India, el și-a petrecut primii ani din viață în Pietermaritzburg și Durban, Africa de Sud. Experiențele sale din perioada copilăriei în Africa de Sud i-au dăruit inspirația necesară pentru scrierile sale creative. Dr. Essa a fost, de asemenea, fondatorul Societății musulmane din Nordul Nevadei, aducând grupul alcătuit din câțiva membrii, în anii 1960, într-o organizație care include câțiva mii de membrii, în zilele noastre. În anul 2003, a primit Premiul *World Citizen* (Cetățeanul Lumii) de la Centrul Internațional Nevada de Nord pentru „crearea unei conexiuni dintre Nevada și populația ei culturală diversă și oamenii la nivel național și internațional.”

OTHMAN ALI este profesor canadian al studiilor Orientului Mijlociu. El a scris pe larg despre istoria și politica Orientului Mijlociu. El deține un doctorat la Universitatea din Toronto și un masterat în Relații Internaționale la Universitatea din Guelph-Canada. A fost profesor asociat la Departamentul de Istorie și Știință, Universitatea din Ryerson, Toronto, între anii 1994-1998. În prezent, el predă în cadrul Departamentului de Istorie, Universitatea din Salahaddin, Erbil, Irak. Dr. Ali este, de asemenea, președintele Centrului de studii kurde-turce din regiunea Erbil-Kurdistan din Irak și interesul său se focalizează pe istoria și politica kurdă.